

Reševanje Johanne (Ivane) Stein

Jalovec in
Rateške Ponce
Foto Oton
Naglost

Nacionalni prepiri v jugovzhodnem alpskem prostoru in širše v Avstro-Ogrski so v drugi polovici 19. stoletja zajeli celo slovensko območje, tudi planinstvo, o čemer je bilo že marsikaj napisanega. Na tem mestu morda le na kratko spomnimo, da je na Slovenskem začetnik nacionalnega gibanja bilo dobro situirano meščanstvo, katerega pomen (meščan; nem. *Bürger*) se veže na tri različne ravni: poleg polnopravnega prebivalca (privilegirane) mesta v staroevropski (fevdalni) družbi in državljana, še tudi meščana po premoženju in izobrazbi 19. in zgodnjega 20. stoletja.

Slednji je za obravnavano obdobje najpomembnejši, saj je takratno meščanstvo tako po izobrazbi kot premoženju prednjačilo pri začetkih športa (oziroma turizma). Večinsko, torej slovensko prebivalstvo današnjega slovenskega območja si je konec 19. stoletja le redko zmoglo privoščiti ustrezno planinsko opremo ali celo gorskega vodnika. Zato ni čudno, da je bilo med takratnimi *gorohodci* največkrat najti Neslovence. Slednjih je bilo v Julijcih vedno več, Slovencev pa kljub odprti železniški progi proti Jesenicam in naprej v Trbiž dokaj malo.

Takratne obiskovalce vzpetega sveta je kljub navdušenju nad turizmom determiniralo običajno življenje, ki so ga, še zlasti na območjih z narodno mešanim prebivalstvom, močno zaznamovali nacionalni boji. Ker so bili sestavni del njihovega vsakdana, svojih političnih čustvovanj vsi niso mogli kar tako pustiti doma ali v dolini.

Kljub temu vse dogajanje ni bilo tako črno-belo oziroma izključujoče, kot bi morda po prebranem bil napačen vtis. Pogosto so (bila) zgodovinska dejstva res predstavljena precej enobarvno, a številni primeri pričajo tudi o nasprotnem. Znani so primeri, ki kažejo drugačno sliko in pričajo, da gorohodec nemške narodnosti še zdaleč ni bil le na strani uničevalcev slovenskih gora, prej nasprotno. Spomnimo se samo matematika, astronoma in graškega profesorja

Johannesa Frischaufa, čigar ime še danes nosi koča na Okrešlju. Sprva je sicer res sodeloval z nemškimi planinci, a ker je bil prepričan, da pripadajo gore tistemu narodu, ki pod njimi biva, se je z njimi sprl. Po sporu je začel sodelovati s slovenskimi planinci, vodil je gradnjo planinskih poti in koč ter nemalokdaj to tudi gmotno podpiral. Ker je "[...] z *dobrimi sveti pospeševal društvene namene*", je bil že leto po ustanovitvi Slovenskega planinskega društva imenovan za njegovega častnega člana.

Med aktivne podpornike Slovenskega planinskega društva (SPD) so sodila tudi ne tako znana imena. Med njimi denimo Johanna (Ivana) Stein, katere zgodba govori v prid dejstvu, da so takratni gorniki nemškega porekla (tudi gmotno) podpirali slovensko planinstvo. Zaradi tega in ker gre za nekoliko neznan dogodek, se zdi prav, da ga predstavimo podrobneje. Zgodbo, ki se je končala tragično v Julijcih, je omenjalo več časopisov takratnega osrednjega slovenskega prostora. Njen epilog pa se je v obliki javne zahvale zgodil v dunajskem časopisu *Neue Freie Presse*. Sestra pokojne se je želela na ta način javno zahvaliti SPD in rateškemu župniku Josipu Lavtizarju za pomoč pri reševanju ponesrečene sestre.

A pojdemo po vrsti. Nesrečni dogodek je najbolj izčrpno popisal neznani avtor konec septembra 1899 v rubriki Društvene vesti, ki ga je objavil

Planinski vestnik.¹ Ivana Stein, 57-letna dunajska učiteljica je že večkrat dopustovala v Ratečah. Bila je krepko in zelo izobrazena ženska, dobrega srca, čeprav po besedah pisca tudi nervozna. Ivana je po pripovedih del svojega zaslužka pošiljala svojim nečakom, ki so na Dunaju študirali, del pa namenjala ubožnim. Čeravno ni bila slovenskega rodu, se je navduševala in darovala za slovesno odprtje koč SPD v Planici. "Bila je jako dobra turistinja; obiskala je baje celo Monte Roso in Ortler; tudi na Kranjskem je bila na mnogih gorah, celo na Triglavu." Proti koncu avgusta se je opozorilom navkljub sama, brez vodnika odpravila na Ponco. Preden je odšla od nove koč v Planici, je v spominsko knjigo Slovenskega planinskega društva zapisala: "26. avgust 1899. Pred 6. uro zjutraj odhod iz Rateč: okoli 8. ure od tu sama na pot čez Ponco. – Ti, pot usode vseh živih! Tebi pripadam. Vodi me zdravo do Klanskega [jezera] brez moškega! Johanna Stein"

Kot bi slutila usodo, je menda pred odhodom zaprosila neko žensko, naj zanjo moli pri sveti maši. Načrtovano pot na Ponco je baje zaupala le ženi, pri kateri je stanovala, morda se je na ta način tudi izognila pregovarjanjem, naj opusti to turo. Treba je namreč vedeti, da je gornišтво v tem času bilo še vedno v precejšnji meri moška domena.

Na Ponco je srečno prispela, a je v nadaljevanju poti h Klanskemu jezeru zdrsnila v prepad: "Z vrha se precej daleč doli vidi lepa ravnica, in človek bi mislil, da se prav lahko pride do nje. V resnici pa je proti omenjeni ravnici globok prepad, in tako se je zgodilo, da je učiteljica padla ob navpični steni navzdol proti ravnini na kup kamenja in se ubila. Brez dvoma je bila takoj mrtva."

Pisec in nasploh vsi izkušeni gorohodci so odločitev nesrečne učiteljice imeli za popolnoma nerazumno, saj do Klanskega jezera ne le da sploh ni nobene zaznamovane poti, tja si brez vodnika niso upali niti izkušeni turisti. Pogrešali so jo že isti dan zvečer, a ker je ni bilo niti v nedeljo zjutraj, je "poslal domači rateški župnik, gospod Lavtizar, ki je sam jako dober turist in si je že veliko zaslug nabral za Slovensko planinsko društvo, ponjo štiri rateške izkušene može, ki je pa niso dobili."

Reševalna akcija je zato stekla bolj na široko, saj se je vanjo vključila tudi Radovljiška podružnica SPD. Po dolgem iskanju so našli ponesrečenko, ki je imela pri sebi "daljnovid (daljnogled op. ur.) in 55 kr. v denarnici". Z velikimi napori so jo zvečer prinesli v Rateče. Reševalce, torej vodnike in nosače, je Radovljiška podružnica za težko delo bogato *odškodovala*, pogrebne stroške pa je prevzela rateška občina. Spomin na nesrečo je živel še naprej, saj je bil v *Planinskem vestniku* objavljen seznam darovalcev za spomenik ponesrečene "prijateljice naših planin", ponesrečenki so denimo po poročanju *Laibacher Zeitung* pred slovesnim

Čeprav se nacionalni boj običajno v gorah ni izrazilo kazal, sploh v primeru turistov, ki so prihajali iz Nemčije in Avstrije (največji spori so potekali s ponemčenimi domačini), pa se je toliko bolj razplamtel v tedanjih časopisih. Tudi v primeru reševanja med Ratečani priljubljene Ivane Stein je bilo tako. Odmeve opisuje kronist Janko Mlakar v članku *60 let slovenskega planinstva v Planinskem vestniku*, 1953, št. 6, str. 247.

"Isto leto so Nemci zopet izkopali kost, da so jo lahko glodali. Na Srednji Ponci se je namreč smrtno ponesrečila Dunajčanka Ivana Stein. To priliko so hitro zgrabili alpenvereinovci, da so udarili po SPD, češ da s svojim zaznamovanjem nevarnih potov spravlja planince v nesrečo. Zelo zlobne tozadevne opazke so prinesle Mitteilungen in nekateri drugi nemški časopisi. Ponesrečenka si je bila pa sama kriva smrti, ker je hotela sestopiti na Klanjska jezera, v smeri, kjer ni bilo poti ne markacij. V Rateče je zahajala več let in se je v njih popolnoma udomačila. Zato so ji Ratečani priredili lep pogreb, kar so Nemci razglašali po listih kot reklamo za SPD."

odprtjem koč v Tamarju najprej namenili nekaj besed in ji v spomin položili tudi venec.

Zgodba nesrečne Johanne (Ivane) Stein za sodobne bralce prinaša vsaj dva nauka. Prvi je v večkrat ponovljenem opozorilu, da se je v gore varneje odpraviti v družbi, in da je za zahtevne ture (pot na Ponco je še danes označena za zelo zahtevno) priporočljivo spremstvo vodnika.

Po drugi strani njena zgodba potrjuje uvodno misel o enostranskosti oziroma izključevanju dejstev. Johanna (Ivana) Stein je kljub nemškemu poreklu podpirala SPD, in to ne zgolj moralno, ampak tudi finančno. Reševanje ponesrečenke so organizirali in izvedli reševalci slovenskega rodu, kar ne odraža samo njihove srčnosti, prizadevnosti oziroma truda. Celotna zgodba, predvsem pa delovanje vseh akterjev, zagotovo presega okvire nacionalnih razprtij.

Zgodba Ivane Stein oziroma dejstvo, da stvari ali dogodki vendarle niso samo beli ali črni, bi lahko v času vedno očitnejših in pogostnejših oblik nacionalizmov bila v razmislek oziroma poduk. Še zlasti, če verjameмо, da je zgodovina učiteljica Življenja. ●

Zahvala sestre ponesrečene Johanne Stein v dunajskem časniku *Neue Freie Presse* leta 1899, v kateri se je ta s hvaležnostjo spomnila nesebične pomoči SPD ter predsednika njene radovljiške podružnice Huga Robleka. *Archiv Neue Freie Presse*

Mittheilungen aus dem Publicum.

Dank sagung.

Bei Bergung der Leiche meiner unglücklichen, am 26. August l. J. vom Mangat abgestürzten Schwester Johanna Stein hat sich der Slovenische Alpenverein unter Leitung des Obmannes, Herrn Hugo Roblek jun. aus Radmannsdorf, in anerkannter Weise bethätigt. Ich spreche hiefür diesem Herrn, obgenanntem Alpenvereine, der überdieß die Bergungskosten ohne jeden Entschädigungsanspruch trug, dann dem Herrn Prarrer Lavtizar in Ratschach, sowie allen beim Bergungswerke theilhaftig gewesenen Menschenfreunden meinen tiefgefühltesten Dank aus.

Wien, 21. September 1899.

Fanny Stein.

¹ N. A., Nesreča na Ponci, *Planinski vestnik*, 25. 9. 1899, 148–149.